

ПРОДОВОЛЬЧА ДОСТУПНІСТЬ НА ПОЛТАВСЬКОМУ РЕГІОНАЛЬНОМУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ

Охарактеризовано продовольчу доступність на Полтавському регіональному агропродовольчому ринку в контексті аналізу попиту і пропозиції як основних його складових.

Is characterized food availability on the Poltava regional agrofood market in a context of the analysis of a supply and demand as its basic components.

Постановка проблеми. Під продовольчою безпекою розуміють стабільну доступність достатньої кількості продовольства для задоволення потреб населення. Оцінка регіональної продовольчої безпеки ґрунтується на визначенні рівня споживання продовольства на душу населення як співвідношення фактичного і науково обґрунтованого рівнів споживання, тобто рівня продовольчої доступності. Погіршення купівельної спроможності населення знизило регіональну продовольчу доступність, яка формує таку складову функціонування агропродовольчого ринку, як попит населення на продовольство і сільськогосподарську продукцію.

Аналіз останніх досліджень та виявлення невирішених сторін проблеми. Проблеми продовольчої безпеки і продовольчої доступності розкриті в наукових працях П. Борщевського, Я. Олійника, Л. Дейнеко, Б. Пасхавера, В. Трегобчука, І. Лукінова та ін. Проте дослідження цієї проблеми мають переважно загальнодержавний характер і не аналізують регіональні особливості продовольчої доступності в Україні та причини, які їх зумовлюють.

Метою даної роботи є з'ясування рівня продовольчої доступності на Полтавському регіональному агропродовольчому ринку в контексті аналізу його кон'юнктури.

Виклад основного матеріалу. Зменшення купівельної спроможності населення Полтавської області відбулося такими наслідками на продовольчому споживанні:

- населення Полтавської області було змушене вдвічі збільшити частку продовольчих витрат у сімейному бюджеті (з 32,8 % у 1990 до 65,9 % середньомісячних сукупних витрат одного домогосподарства в 2004);

- відбулася значна натуралізація продовольчого споживання. Так, у 2004 р. за гроші придбано 75 % спожитого продовольства, у тому числі у селах – 50 % (для порівняння: у США виробництво продуктів харчування для власних потреб становить 1 % продовольчого споживання);

- погіршилася структура і рівень продовольчого споживання на душу населення.

Частка населення Полтавської області до загальної кількості жителів України складає 3,3 %. Водночас в області у 2004 р. було вирощено 7,2 % зернових, 8,8 % цукрових буряків, 5,4 % овочів, вироблено 4,9 % молока та 4,4 % яєць до загальної їх кількості в Україні. Частки перерахованої продукції є вищими за питому вагу населення області, отже, даної продукції у співвідношенні до кількості жителів виробляється більше, ніж у середньому по Україні. А співвідношення частки виробленого м'яса до питомої ваги населення в Україні свідчить про несприятливу кон'юнктуру.

Для аналізу продовольчої доступності в Україні використовують розроблені Українським НДІ харчування норми харчування двох рівнів:

- норми верхньої межі раціонального (оптимального) харчування, перевищення яких породжує проблему переїдання та надлишкової ваги. Український НДІ харчування пропонує норму раціонального харчування, що передбачає добову калорійність 2928 ккал;

- норми мінімального продовольчого споживання, що визначають нижню межу необхідного надходження поживних речовин і є пороговим критерієм продовольчої безпеки. Український НДІ харчування калорійність мінімального раціону харчування пропонує на рівні 2520 ккал на добу.

Прогнозні розрахунки чисельності населення України і окремих її регіонів свідчать про продовження тенденції щодо скорочення чисельності населення Полтавської області. Але це не означає, що потреби в продовольчій продукції області повинні зменшуватися. Адже власне внутрішньорегіональне споживання є лише однією споживчою складовою агропродовольчого ринку. Споживання забезпечується не лише фізіологічною ємністю регіонального агропродовольчого ринку, але й реалізацією продовольства за межами регіону, держави. Саме тому розрахунки необхідних обсягів виробництва включають різноманітні складові: власне споживання, можливості внутрішньорегіонального обміну, експорту тощо.

Аналіз обсягів виробництва і потреб у продовольстві жителів Полтавської області підтверджує, що в недостатній кількості для задоволення внутрішніх потреб виробляється м'яса, м'ясопродукції, окремих видів молока продукції.

Виробництво основних видів продовольчих товарів у Полтавській області з 1990 до 2000 р. включно зменшувалося. Для 2000–2001 рр. характерні найменші обсяги виробництва основних видів продовольства. Збільшення обсягів виробництва почалося з 2001 р. та триває і понині. Якщо в 2000–2001 рр. виробництво м'яса становило 14,5 % до обсягів його виробництва в 1990 р., жирних сирів – 39,5 %, олій – 60,6 %, то в 2004 р. у Полтавській області порівняно з 1990 р. їх виробництво становило відповідно: 24,1%, 170,5%, 129,5 %. Завдяки впровадженню нових сучасних технологій в інвестиційному проекті в Полтавській області виробництво кондитерських виробів зросло в 1,6 раза.

Порівняно з 2000–2001 рр. в 2004 р. зросло виробництво всіх видів продовольства, за винятком борошна, макаронних виробів, круп і тваринного масла. Найбільше зросли обсяги виробництва жирних сирів, продукції з незбираного молока, кондитерських виробів та мінеральної води.

Важливим показником продовольчої доступності є споживання продуктів харчування на душу населення. У цілому фактичний рівень споживання продуктів харчування в Полтавській області порівняно з 1990 р. свідчить про те, що в області споживається менше м'яса і м'ясопродукції на 39,5 %, молока і молокопродуктів – на 38,2 %, риби і продуктів – на 51,2 %, яєць – на 24,8 %, олій – на 31,2 %, цукру – на 32,4 %, фруктів, ягід і винограду – на 37,7 %. Споживання картоплі, овочів, хліба і хлібобулочних виробів залишається фактично незмінним, маючи незначні коливання.

Фактичне споживання основних продуктів харчування на душу населення в Полтавській області порівняно із споживанням продовольства на одну особу в Україні

дає можливість зробити такий висновок: у Полтавській області рівень споживання продовольства на душу населення перевищує середні значення по Україні (табл. 1). Так, у Полтавській області однією особою споживається більше, ніж в Україні в цілому м'яса і м'ясопродукції (на 32,5 %), молока і молокопродуктів (на 24,2 %), картоплі (на 7,5 %), хліба і хлібобулочних виробів (на 17,8 %). Споживання яєць, цукру і кондитерських виробів перебуває на рівні середнього значення в Україні, а олії споживається на 13,9 % менше.

Але в цілому продовольча доступність є низькою. Якщо проаналізувати фактичне споживання продовольства на душу населення порівняно з раціональними нормами, то в Полтавській області більше раціональних норми споживається хліба і хлібобулочних виробів та картоплі (табл. 3.6). Споживання ж м'яса і м'ясопродукції та яєць складає половину від раціональних норм, молока і молокопродуктів та олії – понад 60 % до раціональних норм.

Таблиця 1. Споживання основних видів продовольства на душу населення в Полтавській області за 2004 р.*

	у кг (яйця – шт.)		Споживання		
	в Україні	в області	середнього в Україні	у % до раціональних норм	мінімальних норм
М'ясо і м'ясопродукти	32	42,4	132,5	51,1	81,5
Молоко і молокопродукти	198	246,6	124,2	64,9	72,3
Яйця	163	160,0	98,2	55,2	69,3
Цукор і кондитерські вироби	34	34,1	100,1	89,7	106,6
Хліб і хлібобулочні вироби	123	145,4	117,9	144,0	154,7
Картопля	133	143,1	107,5	115,4	149,1
Олія	9	7,9	87,8	60,8	98,8

*Складено за даними Статистичного щорічника Полтавської області (Полтава, Головне управління статистики в Полтавській області, 2005).

У співвідношенні з мінімальними нормами споживання, розрахованими на кризовий період, у Полтавській області продовольча доступність також є низькою. Менше мінімальних норм споживається на душу населення яєць, молока і молокопродукції, м'яса і м'ясопродукції, а понад мінімальні норми – знову ж таки хліба і хлібобулочних виробів та картоплі.

Аналіз виробництва та споживання продовольчих товарів на одну особу в Полтавській області дає можливість зробити такі висновки:

- у Полтавській області виробництво на душу населення окремих видів перевищує споживання їх на душу населення в кілька разів, зокрема олії в 6,7 раза, цукру в 2,6 раза;

- з 2002 р. обсяги виробництва продовольства на душу населення в Полтавській області зростають. Зокрема, виробництво олії, твердих сирів, кондитерських виробів та мінеральної води перевищує показники 1990 р.

Щодо виробництва сільськогосподарської продукції в області на одну особу спостерігаються такі риси: з 2001 р. поступово збільшується виробництво продукції рослинного і тваринного походження (за винятком м'яса); у 2004 р. показники виробництва картоплі, овочів, винограду, насіння соняшника на душу населення перевищували показники 1990 р.; в області недостатньо

виробляється продукції тваринництва (порівняно з 1990 виробництво м'яса на душу населення в 2004 становило лише 20,7 %, молока – 56,8 %, яєць – 85,4 %).

Висновки. Таким чином, сучасний рівень продовольчої доступності на Полтавському регіональному агропродовольчому ринку є низьким. Враховуючи тенденцію до зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства, можна зробити висновок, що при зростанні доходів населення вищими темпами, ніж цін на продовольство, рівень продовольчої доступності буде зростати. При цьому для підтримання рівноваги попиту і пропозиції на регіональному агропродовольчому ринку особливу увагу треба звернути на відродження кормовиробництва і тваринництва. Адже продукції цих галузей сільського господарства в області виробляється менше, ніж необхідно для власних потреб. Існуючі темпи зростання виробництва продукції рослинництва в області достатні для того, щоб задовольнити потреби населення в продовольстві рослинного походження навіть при зростанні попиту, а також постійному розширенні асортименту продовольства та зростанні вимог і потреб споживачів.

Надійшла до редколегії 07.12.05

УДК 911.3:32

В. Шишацький, канд. геогр. наук

ЕЛЕКТОРАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ПОЛЯРИЗАЦІЯ В УКРАЇНІ ЯК ЧИННИК РЕГІОНАЛЬНОЇ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ

Досліджено проблему електорально-географічної поляризації території України і загроз, які із цим пов'язані. Запропоновано методику оцінки показників поляризації, проведено розрахунки поляризації і їх комплексний аналіз.

The problem of electoral-geographical polarization of territory of Ukraine and threats which are connected to it is investigated. The technique of an estimation of parameters of polarization is offered, calculations of polarization and their complex analysis are carried out.

Постановка проблеми. Добре відомим є той факт, що практично всі виборчі змагання, які проходили після здобуття Україною незалежності, засвідчували вкрай високу неоднорідність електоральних уподобань населення різних регіонів нашої держави. Більше того, така регіональна неоднорідність, що виявилась уже під час референдуму про державну незалежність України та

виборів першого Президента України, з плином часу не лише не згладжувалась, а навіть дещо підсилювалась.

Особливо яскраво наведені вище факти виявились під час проведення виборів президента в 2004 р., коли голоси виборців розподілились майже порівну між двома кандидатами, але майже не було таких регіонів, в яких би вони ділили голоси виборців більш-менш порів-